

„Driekoningen, Driekoningen...“

DRIE KONINGEN

Niet alleen in de stad 's-Hertogenbosch en in onze provincie Noord-Brabant, maar ook in een groot deel van West-Europa, was het vele eeuwen lang gebruikelijk dat op het feest van Driekoningen (6 januari) niet alleen de kinderen maar ook volwassenen met een ster of een brandende lantaarn de straat opgingen en langs de huizen trokken om hun Kerst- en/of Driekoningen liedjes ten gehore te brengen.

Hiervoor kregen zij van de bewoners dan enige versnaperingen of geld.

In 's-Hertogenbosch heeft men deze traditie sinds 1948 door middel van een grote Driekoningen optocht door de binnenstad weten te handhaven.

Vòòr de invoering van de nieuwe jaarkalender in de 16^e eeuw was Driekoningen om nog een andere reden een belangrijke datum.

Vanaf de vierde eeuw was het de gewoonte om op dit feest tijdens een plechtige viering in alle kerken de datum af te kondigen waarop het aanstaande Hoogfeest van Pasen door de Paus was vastgesteld.

Pasen was toen het tijdstip waarop in Brabant het nieuwe jaar begon.

De inwoners van onze provincie waren altijd zeer belangstellend naar deze datum.

Ze kwamen immers niet alleen de datum van het Paasfeest aan de weet maar ze konden nu ook berekenen wanneer het vastenavond was; Palmpasen en vele andere feesten welke van Pasen waren afgeleid.

Het is de Spaanse Landvoogd der Nederlanden Requesens (1528-1576), die bij ordonnantie van 16 juni 1575 voorschreef, dat in de "*Nederlanden het nieuwe jaar voortaan zou aanvangen op den eersten Januari*".

In de uitgave van "*Roomsch Leven*" {de voorganger van de Sint Jansklokken in het Bisdom 's-Hertogenbosch } van januari 1922, vraagt de redactie zich af, hoe het komt dat men in 's-Hertogenbosch tijdens het Driekoningen zingen zo weinig liederen hoort, die betrekking hebben op de "*Aanbidding der Wijzen*".

Onze stad steekt in dat opzicht schril af tegen andere plaatsen in Brabant (aldus deze redactie) waar de jeugd op Driekoningen langs de deuren trekt met een grote verscheidenheid aan Kerst- en Driekoningen liedjes.

Vrijwel altijd beperkt men zich hier ter stede tot dit ene lied:

*Drie Koningen, Drie Koningen
Geef mij unne nieuwe hoed, hoed, hoed.
Want munne ouwe die is versleten
En mun vader die mag 't nie weten.
En mun moeder die is nie thuis.
Piep, zeet de muis
Al in 't zomerhuis.*

Met verbazing vragen de samenstellers van dit weekblad zich af, wie toch degene is geweest, die de hoeveelheid “hoeden” bij deze melodie zo uitgebreid heeft. Daardoor is het lied er zeker niet mooier op geworden.

“Juist daarom is het zo jammer”, constateert men, “dat de bovenstaande tekst het veel oudere en ook meer devote Driekoningen lied met de onderstaande tekst misschien niet geheel verdrongen, dan toch wel vèr terug gedrongen heeft”.

*Daar komen wij aan met onze lantaarn
Wij zochten de Here, wij hadden hem zo gère.
Wij klopten al aan Herodus zijn deur
En Koning Herodus kwam zelve veur
En Koning Herodus kwam zelve veur.*

*Maria, die moest er de berg op klimmen
Daar hoorde zij Heilige Koningen zingen.
De Heilige Koningen zongen zo schoon
Zij vlochten van vreugde een gouden kroon
Zij vlochten van vreugde een gouden kroon.*

Een mogelijke oorzaak van deze liederen keus zou wellicht gezien moeten worden als een uitvloeisel van de historische achtergrond van Brabant en zijn inwoners.

Men verwijst ons daaromtrent naar een bijdrage van de heer J.C.A. Hezenmans in het tijdschrift “Taxandria“ uit het jaar 1895.

Na de inname van 's-Hertogenbosch door de troepen van Frederik Hendrik in 1629 werden door de Stedelijke Overheid alle religieuze uitingen van het Katholieke geloof verboden. Zo ook de openlijke viering van het Driekoningenfeest, welke omgeven was met het zingen van liederen door de verschillende koningengroepen, begeleid door fluiten en pijpen. Ondanks de strenge verbodsbepalingen bleef men dit feest vieren. Een doorn in het oog van de plaatselijke wetsdienaren vormde niet alleen het zingen van deze profane liederen maar ook het daarbij behorende bedelen door de deelnemers. Maatregelen konden niet uitblijven

In het verslag van dhr. H.C.F.S. Hanewinkel (leraar der Hervormden te Vierlingsbeek), wat hij maakte van zijn “*Reize door de Majorij*” komt de volgende passage voor, welke hierop betrekking heeft.

Op 29 December 1745 decreteerde de Magistraat van 's-Hertogenbosch het volgende:

*Alsoo aan mijn Heeren den Hoogschout en Schepenen der Hoofdstad
's-Hertogenbosch is voorgekomen, dat op den dag van de soogenaamde Driekoningen
en ook eenige dagen te vooren en daarna, niet alleen jongens en kinderen maar ook*

volwassen personen, mitsgaders vreemdelingen, alhier niet thuis hoorende, binnen deese stad des avonds met verligte machines, representeerende starren, langs de straeten en aan de huizen gaan singen en bedelen, en dat onder die persoonen sig doorgaans een of meerdere bevinden, die gedeguisseert en zwart gemaect zijn; endat deselve aldus baldadig of moetwilligheden begaande, veeltijts niet kunnen worden gekent.

Verbieden; van op den dag van de soogenaamde Driekoningen, ook te vooren of daarna, met geillumineerde starren of andersints langs de straeten of aan de huizen te gaan singen of bedelen, aan te kloppen of te bellen.

En dat niet alleen de dragers van de starren, hetzij deselve gedeguisseert zijn of niet, maar ook de sangers en degeene die deselve accompaneeren, daarover sullen verbeuren ijeder eene boete van drie gulden, ten behoeve van den Heere Hoogschout. Ende dat daarenboven deese omloopers met starren, ingevalle deselve van buijten binnen deese stad gekomen sijn, alsnog den tijt van agt daagen in de gevangenis te water en te broot sullen worden gestelt.

Voorwaar geen halve maatregelen; want door middel van dit besluit werd het feest van Driekoningen op straten en pleinen in 's-Hertogenbosch onmogelijk gemaakt.

De Dienders moesten er op toezien, dat er geen Driekoningen liederen gezongen werden door "Sangers met Starren" vergezeld van verklede en zwart gemaakte personen.

Tussen de Dienders en de "Koningen" moet het op zo'n donkere Driekoningen avond wellicht een spel zijn geweest van kat en muis.

Maar als iets diep in het volk ingeroest is halen wetten en boeten het er niet gemakkelijk uit.

En de Bosschenaren kregen bovendien hulp van een volksdichter, die met een parodie probeerde het zijne er toe bij te dragen om deze eeuwenoude traditie voort te zetten.

Het was enerzijds een spotlied op de Dienders, die de opdracht hadden van de Overheid om degenen die hieraan deelnamen te "vatten". Anderzijds legde het lied een zekere link naar een bepaalde traditie in onze stad welke ook plaats vond op 6 januari.

Op deze dag werden alle stadsbedienden bij elkaar geroepen op het Stadhuis. In de hal werden aan hen plechtig de instructies voorgelezen die betrekking hadden op hun beroep en hen eraan herinnerden naar welke voorschriften zij zich te gedragen hadden.

Na afloop van deze ceremonie ontvingen de lagere stadsbedienden een nieuwe hoed van de Magistraat ten geschenke.

Deze geste van het Stadsbestuur was nadrukkelijk in dit lied verwerkt..

Historici hebben tevergeefs getracht in de Bossche archieven iets terug te vinden omtrent het gratis verstrekken van hoeden op deze dag. Een jaarlijkse uitgave voor zoveel hoeden zou toch zeker niet onopgemerkt blijven.

In een toegevoegde noot verklaart de toenmalige stadsarchivaris dhr. H. Ebeling, dat de lezing van Hezenmans een kern van waarheid bevat, echter overgoten met een dosis romantiek.

En wat die muis in het zomerhuis er bij deed in dit lied, was ook de redactie van het eerder aangehaalde weekblad niet duidelijk.

Wellicht zou het kunnen duiden op een bijzondere gebeurtenis waarbij een zekere Piper betrokken was. Hij was Schepen van de Stad 's-Hertogenbosch en woonde in een bijzonder fraai huis aan de Hinthamerstraat.

Hezenmans zegt over deze regel in het bewuste lied, dat het “*piepen*” van de muis ook niet zo onschuldig schijnt te wezen.

In 1922 sprak de redactie van “*Roomsch Leven*” aan het slot van haar artikeltje over Driekoningen de wens uit, dat dit “*oude hoeden liedje*”, dat nu geen zin meer heeft spoedig verdwijnt om plaats te maken voor frisse opgewekte Kerst- en Driekoningen liedjes.

Anno 2002 (tachtig jaar nadien) constateren we, dat het bij een vrome wens is gebleven.

Bronnen

“Roomsch Leven voor de Stad ’s-Hertogenbosch”
Uitgave 1 Januari 1922.

“Taxandria”, artikel van J.C.A. Hezenmans
Blz 223 ev. jaar 1895

Driekoningen zingen, Paul Spapens en Piet Horsten.